

Александра Малетин¹
Јадранка Делић²

„ПОСАВСКО ЛОВИШТЕ – КАРАКУША“ И ПРИМЕНА КОНЦЕПТА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Основне карактеристике ловишта

„Посавско ловиште – Каракуша“ се простире у јужном делу Војводине, односно у југоисточном делу Срема, непосредно уз обалу реке Саве. На основу члана 18. став 1. Закона о ловству („Службени гласник РС“, број 39/93), решењем министра пољопривреде, шумарства и водопривреде (број 324-02-00011/7-94-06) установљено је „Посавско ловиште – Каракуша“ на површинама шума, земљишта и вода територије општине Пећинци (на површини од 720 ха) и општине Рума (7.175 ха), у укупној површини од 7.895 ха. Корисник ловишта је Ј. П. „Војводинашуме“ (Нови Сад), Шумско газдинство „Сремска Митровица“ (Сремска Митровица), шумска управа Кленак. Ловиште пресецају пут и пруга Рума–Шабац. Од Новог Сада је удаљено око 70 км, а од аеродрома „Сушчин“ око 50 км.

„Посавско ловиште – Каракуша“ је ловиште равничарског типа, са надморском висином од 75-80 м. Морфолошки посматрано, смештено је у равници са микродепресијама и незнатно израженим гредама. Геолошку подлогу земље чини *метаморфозирани лес*. Пошто је овај терен акумулативна површина карактеристично је наношење речног муља, а на неким деловима и спирање површинског слоја (приликом јаког надирања воде), што утиче на подмлађивање топографије.

Континенталност климе огледа се кроз четири изражена годишња доба. Лета су топла и сува, а у зимском периоду карактеристична су нагла захлађења, која настају под утицајем продора хладних ваздушних маса са севера и истока Европе. Узевши у обзир просечну годишњу суму падавина (580 мм) и средњу годишњу температуру ваздуха (10,9°C), вредност кишног фактора по Лангу износи 60 (хумидна клима). Наведени подаци указују на два критична периода за дивљач. Један период је зими, када поља остају гола, те дивљач нема ни хране ни заклона. Други критични период је у мају и у првој половини јуна (максимум падавина) због подмлатка који тешко подноси екстремно влажне, често хладне дане (нарочито ноћи).

¹ Александра Малетин, дипл. географ-туризмолог, Природно-математички факултет, Нови Сад.

² Јадранка Делић, стручни сарадник, Завод за заштиту природе Србије, Нови Сад.

Значајна карактеристика хидрографских прилика јесу веома честе поплаве, као и висок ниво и споро кретање подземних вода. Површински хидрографски елементи ловишта су река Сава, канали и баре. Хидролошке прилике у ловишту су добре, посебно у отвореном делу ловишта. У ограђеном делу ловишта снабдевање дивљачи водом побољшано је бушењем бунара како дивљач не би била принуђена да иде далеко до воде.

Основни биљни покривач је шумска вегетација (81%). Најзаступљеније су шуме беле врбе, шуме беле тополе, шуме пољског јасена са шашевима и глицеријом и шуме лужњака. Спрат жбуња чине састојине глога, багремца, леске, дивље руже, јоргована итд. Осим прехранбених погодности, шуме пружају повољне услове у погледу заклона дивљачи. Ради спречавања деградације станишта, прочишћене су просеке од разног подраста. На ораницама (3,56 % површине ловишта) се узгајају житарице, индустријско биље, лековито биље и повртарске културе. Трстици, баре, ритови (4,98 %), где значајан удео имају биљне врсте шаш, рогоз, трска, бели и жути локвањ и др., врло су значајна станишта за барске птице. Ливаде и пашњаци чине свега 5,09 %, што је у односу на површине под шумама мања површина (Атанацковић, 1996).

Природно-географске карактеристике „Посавског ловишта – Каракуша“ обезбеђују добре услове за развој ловног туризма, пружајући живом свету погодности опстанка на датој територији. Главне врсте дивљачи у ловишту су јелен европски, срна, дивља свиња и фазан, док су пратеће врсте зец, пољска јаребица, дивља патка и дивља гуска. Основни начин коришћења главне врсте дивљачи је за потребе ловног туризма (одстрел, продаја најквалитетнијих трофеја гајене дивљачи и продаја меса дивљачи).

Табела 1. – Бројно стање дивљачи ловне 2003/04 године

Врста дивљачи	јелен	дивља свиња	срнећа дивљач	фазан
Фонд дивљачи	180	210	100	1250

Извор: Атанацковић Љ. (1996)

Приказани табеларни подаци представљају планирани фонд дивљачи за наведени период. Део популације дивљачи користи се и за пуштање у отворени део ловишта, а по потреби и у друга ловишта.

Организација туристичких делатности и елементи у функцији туризма „Посавског ловишта – Каракуша“ (активна компонента ловног туризма)

Ловно-туристичка кретања у нашој земљи се могу реализовати посредством туристичких агенција или предузећа која су регистрована за вр-

шење таквих послова уз обавезу поштовања стручних, етичких и законских норми лова. Они своје активности спроводе у договору са организацијама које газдују ловиштима. Аранжмани „Посавског ловишта – Каракуша“ се заснивају на групном и појединачном лову гајене дивљачи и обухватају пансионски смештај у ловачкој кући „Каракуша“, у амбијенту старе храстове шуме, смештајног капацитета до 45 лежаја. У понуди је читав низ активности и услуга које пружа ловиште: организовање летњег и јесењег лова, услуге водича у лову, услуге тумача, погонича, употреба свог ловачког пса, изнајмљивање ловачког пса, изнајмљивање ловачког оружја, изнајмљивање и употреба ловачке муниције, изнајмљивање пса крвоследника, фијакер – запрега, теренско возило – трактор, путничко возило, брод, чамац, осигурање и организација лова на крупну дивљач (Управни одбор Ј. П. „Војводинашуме“, 2004).

Сагласно ловостају, највећи део ловног туристичког промета реализује се у периоду август – фебруар. Најинтензивнији је у јесењој подсезони и зимској сезони, за разлику од простора који су атрактивни за друге сегменте туристичке тражње (приморске, градске и друге зоне). Овакав сезонски карактер ловног туризма даје значајан допринос широј временској и просторној дисперзији укупног туристичког промета и потрошње, па самим тим и економским ефектима који могу имати одређену улогу у равномернијем регионалном развоју.

Табела 2. – Структура ловаца и број одстрела по годинама (1997-2004.)

Ловна година	Члан ЛУ (узгојни одстрел)	Домаћи ловци-туристи	Страни ловци-туристи	Укупно
1997/98.	35	51	76	162
1998/99.	57	77	34	168
1999/2000.	41	59	68	168
2000/01.	29	25	89	143
2001/02.	55	63	36	154
2002/03.	44	164	81	289
2003/04.	52	76	174	302

Извор: Атанацковић Љ. (1996)

Одстрел дивљачи је планска активност. „Посавско ловиште – Каракуша“ води детаљну евиденцију одстрељене дивљачи у свакој ловној години не само по врстама, већ и по половима, старосној доби, или неком другом критеријуму. Служба ловишта ове податке обрађује и анализира и оцењује успешност и карактер одређене ловне сезоне. У Војводини је 2002. године укупно регистровано 23.970 чланова ловачког удружења, ко-

ји активно учествују у ловном туризму, али и у организацији лова и газдовању дивљачи (зимско прехрањивање и др.). Највећи удео у туристичком иностраном промету имају ловци из Италије, Аустрије и Немачке, са годишњим прометом око 5.000-6.000 ловаца.

Максималан ловно-туристички промет у ловишту забележен је 2003/04. ловне године, са врло значајним уделом иностраних ловаца-туриста у одстрелу (57,62 %). Минимум је остварен у ловној 2000/01. години, која бележи осетни пад у промету домаћих ловаца-туриста и чланова ловачког удружења (минималне вредности). Занимљиво је да је већ наредне ловне 2001/02. године дошло до знатног раста промета домаћих ловаца и чланова ЛУ, док је промет иностраних ловаца-туриста опао за 59,55 % у односу на претходну 2000/01. ловну годину. Одстрел дивљачи за ловну 2003/04. годину (Атанацковић, 1996) остварен је у следећој структури: 85,24 % дивљих свиња, 7,72 % срнеће дивљачи и 7,04 % јеленске дивљачи.

Концепт одрживог туризма и „Посавско ловиште – Каракуша“

Стихијски развој туризма протеклих деценија, праћен негативним еколошким, социјалним и културним последицама, условио је потребу да се ова делатност подведе под концепцију одрживог развоја. Светска туристичка организација и Програм УН за животну средину објашњавају да одрживи туризам подразумева такав развој делатности, којим се уважавају и задовољавају потребе туриста као носилаца тражње, уз омогућавање остваривања економских, друштвених и естетских циљева, са истовременом заштитом културних вредности, социјалног интегритета, кључних еколошких процеса и биолошког диверзитета туристичких области.

Јовичић (1998) објашњава стратегију одрживог туризма на бази следећих принципа: *принцип еколошке одрживости*, *принцип социјалне и културне одрживости* и *принцип економске одрживости*. Поменути принципи налазе своју адекватну примену и у развоју ловног туризма на трајним основама.

Слика 1. – Принципи одрживог туризма ловних простора

1. Принцип еколошке одрживости

Ловни туризам и заштита животне средине кроз концепт одрживог туризма, базирани на принципу еколошке одрживости, имају много заједничких елемената.

- *Заштита животне средине дивљачи, не узимајући у обзир интерес човека, са акцентом на очување и унапређења станишних услова.*

Плански карактер ловства и потребе усклађивања са додирним грамама производње у оквиру исте природне целине захтевају да се процени степен прикладности ловишта за живот дивљачи и одреди број дивљачи који с обзиром на природне и привредне услове може бити трајно присутан у ловишту. При томе не би смело да дође до осиромашења прехранбених могућности станишта и да се присуство дивљачи доведе у питање. Сходно томе, добра планска основа, утврђивање бонитета и капацитета ловишта, као и развијени принципи заштите дивљачи темељ су ловног газдовања, које је дефинисано општим и посебним циљевима.

Ради побољшавања станишних услова у ловишту се постављају вештачка помагала (хранилишта, солишта, појилишта). На овај начин се олакшава живот дивљачи и позитивно утиче на квалитет трофеја. У току зимског периода и сушних делова године, без поменутих техничких мера, озбиљно би било доведено у питање само преживљавање дивљачи.

И дивљач може негативно да утиче на станиште. Рејони које дивљач угрожава су одељења у којима се врши обнова храста и других шумских култура. Ова одељења су ограђена чврстом или електричном оградом, те штете у шуми готово да и нема. Такође, електричне ограде уз поља, њихово стално одржавање и жичане ограде око ограђеног дела ловишта, допринели су решавању штете на пољопривредним усевима (Атанацковић, 1996).

- *Маре за заштиту дивљачи од директни и индиректни негативних утицаја* (ветеринарска и ловочуварска служба и др.).

Штете на дивљачи (Беуковић и група аутора, 2000) се често јављају услед неодговарајуће примене пестицида и пољопривредне механизације без употребе плашилица, паљења станишта, постављања пластичних фолија у каналима за наводњавање, номадске испаше, елементарних непогода, бесправне сече на пошумљеним површинама, штеточина или болести које нападају флору ловишта, неповољне полне и старосне структуре дивљачи, пренамножење дивљачи (изнад биолошког и економског капацитета ловишта), саобраћајних незгода, итд. Директну штету на дивљачи чине криволовци. На основу пронађених остатака дивљачи и других показатеља се може закључити да се у годишњем криволову у „Посавском ловишту – Каракуша“ одстрели око 5 грла јеленске дивљачи и 10 грла дивље свиње (Атанацковић, 1996).

Мере за заштиту дивљачи, које се спроводе у ловишту су: плански одстрел паса и мачака луталица и предатора, контрола употребе плашилаца приликом кошења житарица, редовна ветеринарска контрола дивљачи која се пронађе угинула на ловишту, заштита подмлатка и гнезда, редовно зимско прихрањивање, ловочуварска служба и др. У циљу што бољег здравственог стања дивљачи у ловишту су спроведене превентивне дезинфекционе мере постављањем ДЕС баријера на улазу у ловиште, испред инкубаторско-батеријске станице и волијере за матично јато.

- *Вештачко размножавање животиња и насељавање простора различитим врстама* (узгој дивљачи и насељавање ловишта).

За разлику од производа намењених другим сегментима туристичке тражње, који природни простор и његове елементе користе у задовољењу потреба без директног физичког уништавања, код ловног туризма (нарочито одстрелног) јавља се својеврсна експлоатација и непосредно физичко „уништавање“ основног природног ресурса, уз његову директну продају (Марић, 2003). Општи циљеви газдовања ловиштем су гајење, лов и коришћење длакаве дивљачи и њених делова, тако да се мерама газдовања обезбеди гајење оних врста дивљачи у броју и квалитету које дозвољавају природни услови у ловишту. Посебни циљеви „Посавског ловишта – Каракуша“ су трајно одржавање постигнутог економског капацитета, оптимално бројно стање и однос полова гајене врсте дивљачи и гајење трофејне дивљачи. Ограђени део служи за интензиван и савремен начин гајења две аутохтоне узгојне врсте (јелен и дивља свиња). Карактеристични представници отвореног дела су фазан и срнећа дивљач, који су по својој бројности у ловишту значајно заступљени. Интензивна производња и гајење дивљачи намењена је, углавном, за инострано тржиште, а у задњих неколико година и за домаће ловце-туристе, јер су на овај начин финансијски ефекти индиректне користи далеко већи.

Важан ловно-узгојни комплекс је фазанерија (центар за производњу и гајење фазанске дивљачи), инсталисана у ограђеном делу ловишта. Основана је 1979. године, а пуштена у рад 1980. године. Фазанерија годишње произведе до 50.000 фазана, од чега се на тржиште пласира 30.000 фазана (Атанацковић, 1996).

- *Формирање зона унутар ловишта под различитим степеном заштите.*

Југоисточни део ловишта захвата Специјални резерват природе „Обедска бара“, мочварно подручје од међународног значаја (Рамсарска конвенција). Уредбом о заштити Специјалног резервата природе „Обедска бара“ (Службени гласник Републике Србије, 1994) у оквиру „Посавског ловишта – Каракуша“ на простору резервата (2.214,42 ха, од одељења 85 до 106) установљене су површине шума и бара под II и III степеном за-

штите. Уредбом су заштићени различити биотопи међу којима су и природне реткости (око 30 водених, мочварних, ливадских и шумских фитоценоза – зечији трн, тестерица, водени орашак, бели и жути локвањ и др.; око 220 врста птица – кашикара, мала бела чапља, бела и црна рода, орао белорепан, итд и око 50 врста сисара - дивља мачка, куна златица, видра, газавец и др.

У складу са режимом II степена заштите, на овом подручју се забрањује: промена састава шумских заједница и њихова експлоатација; пошумљавање бара и ливада; вршење свих делатности које мењају услове живота у биотопима и загађују воде; лов и риболов (осим када је то потребно ради очувања оптималне бројности животиња и заштите од заразних болести); сакупљање и коришћење заштићених биљних и животињских врста; кретање људи без посебне дозволе, итд. Поред тога, редовно се предузимају следеће мере: презентација заштићених подручја, праћење стања природних вредности и успостављање мониторинга у научно-истраживачком раду.

На подручју режима III степена заштите у ловишту забрањено је следеће: проширивање површина под евро-америчким тополама; сеча појединачних стабала и група стабала аутохтоних топола и врба старијих од 30 година; третирање шума хемијским средствима авио-методом (осим и у изузетним случајевима неопходним за заштиту Специјалног резервата природе „Обедска бара“); на местима гнезђења орла белорепана и црних рода сеча стабла у кругу од 100 м. Дозвољавају се активности на побољшању и одржавању еколошких услова, развој туризма и изградња објеката у традиционалном стилу у циљу презентације основних вредности подручја (Атанацковић, 1996).

„Посавско ловиште – Каракуша“ и Специјални резерват природе „Обедска бара“ са овако усаглашеним интересима, постали су комплексни и атрактивни туристички мотиви.

- *Ограничење лова у односу на место, време, особу, врсту дивљачи и начин лова.*

Закон је Наредбом о ловостају дефинисао следеће групе дивљачи: ловостајем заштићене врсте дивљачи (и сезоне лова), трајно заштићене врсте дивљачи и дивљач ван режима заштите. Ловостајем заштићене врсте дивљачи у „Посавском ловишту – Каракуша“ су: јелен европски, срна, дивља свиња, зец, ондатра, дивљи голуб (гравњаш), грлица, гугутка, фазан, пољска јаребица, препелица, дивља гуска (глоговњача и лисаста), дивља патка (глувара, кржуља, крца-пунчаница, звиждара, ђубаста, риђоглава, ледењарка, превез, чегртуша, кашикара, мраморка, црнка и њорка), шумска шљука, јастреб кокошар и друге повремено. Трајно заштићене врсте дивљачи су: видра, хермелин, ласица (осим у кругу фазанерије), веверица,

сиви пух, јазавац, куна златица, куна белица, дивља мачка, сове, соколови, орао белорепан, јастребови (осим јастреба кокошара), барски петлован, барска кокица, креја, гњурци, ронци, гачац, вранци, гњурци, ноћни потрк, жалари, црна и бела рода, чапље, лабудови, галебови, утве, еје, луње, кукавице, златовране, водомари, пупавци, дивље гуске (осим глоговњаче и лисасте), шљуке (осим шумске шљуке), детлићи, птице певачице (осим сиве вране, свраке, креје и гачца) и друге повремено. Дивљач ван режима заштите у ловишту су: шакал, лисица, твор, сива врана и сврака (Службени гласник РС, 2002).

2. Принцип социјалне и културне одрживости

Штитити и унапредити животну средину за потребе туриста, али и од туриста, значи не остављати проблеме само појединцима или одређеним друштвеним и професионалним организацијама (Станковић, 1994). Ради очувања традиционалних моралних вредности, ширења и јачања народне свести и бриге о заштити природе, ловачке организације и ловци су дужни да негују ловну културу, ловачке обичаје и навике, који су саставни део њиховог идентитета. Стога је, на основу члана 15. Статута Ловачког Савеза Србије, а на предлог Управног одбора, Скупштина Ловачког Савеза Србије на редовној седници одржаној 26.06.2004. год. у Суботици донела „Кодекс ловаца Србије“. Према члану 1. Кодекс је путоказ и ослонац ловачкој савести за морално понашање и за односе ловаца и ловачких организације према: природи, дивљачи и другим животињама, ловачком оружју и опреми, друштвеној средини, ловачким друговима и ловачким псима.

Кодекс дефинише **однос ловаца према природи** кроз следеће елементе:

- *У области ловства ловац увек заступа и својим стручним и физичким способностима остварује начела трајног коришћења природе:*
 - активном заштитом животне средине, станишта дивљачи и других дивљих животиња,
 - по природу штетне и противзаконите активности које угрожавају животну средину благовремено пријављује управи ловачке организације,
 - при опаженом загађивању или одлагању отровних и опасних материја обезбеђује доказе и на време обавештава надлежне службе (члан 2.).
- *Ловачке организације поштују и остварују начело трајности коришћења природе:*
 - планирањем и вршењем активности заштите природе и станишта дивљачи и других дивљих животиња,
 - узгајањем дивљачи, које је у складу са трајним коришћењем природе и њеном заштитом,

- рационалним коришћењем дивљачи, остваривањем одстрела дивљачи по полној и старосној структури који је уравнотежен са прирастом (члан 3.).

Поменута начела која упућују на однос ловаца према природи директно подржавају принципе одрживог туризма у свом пуном значењу.

Кодекс даље дефинише и **однос ловаца према друштвеној средини** кроз следеће елементе:

- *Учествовање ловачких организација и појединачно ловаца са корисницима и власницима земљишта, шума и вода мора бити коректно, јер је то саставни део активне заштите дивљачи и животне средине. Стручан, непосредни рад на терену, пољима и шумама, одлучујуће утиче на заштиту и очување дивљачи (члан 22.).*

- *Према члану 23. ловци у својим наступима и на изложбама промовишу заштиту природе и дивљачи, културно предање, традицију, моралне норме и ловачке обичаје и навике (Живојиновић, Теранић, Беуковић, 2004).*

3. Принцип економске одрживости

Управљање ловиштем мора бити засновано на начелу пажљивог газдовања, тако да се приход не остварује на штету трајности. Највећи удео у приходима ловиште остварује путем прилива новца од продаје живе дивљачи (првенствено фазанчића), а потом од одстрела и трофеја. Затим следи приход од меса дивљачи и услуга у лову. Део оствареног прихода из туристичког промета улаже се у функцију заштите (побољшавање станишних услова и предузимање превентивних мера заштите дивљачи - санитарне мере, чуварска служба и сл.), као и за комуналне и мање грађевинске интервенције нужне за реализацију циљева заштите. Инвестициона улагања у 2004. години односила су се на следеће активности: унос живе дивљачи, формирање новог матичног јата фазана и побољшавање станишних.

Закључак

Лов на нашим просторима има веома дугу традицију. Архивски списи говоре да је у шумама данашњег „Посавског ловишта – Каракуша“, још за време Аустро-Угарске монархије ловио цар Фрања Јосиф, тако да се најквалитетнији трофеји јеленске дивљачи и дивљих свиња налазе у монархијској оставштини у Аустрији и Чешкој.

Данас „Посавско ловиште – Каракуша“ спада у ред најуређенијих ловишта земље, које веома темељно уређује и спроводи план и програм развоја. Са узгајалиштима дивљачи и стручним кадром представља важан

ловно-привредни субјекат у нашој земљи, а тиме и неизоставни чинилац у планирању укупног развоја ловства и одрживог туризма.

Ловни туризам је својеврсни корисник и специфични „потрошач“ простора. Применом концепта одрживог развоја (на принципима еколошке, социјалне, културне и економске одрживости) једино је могуће избећи девастацију животне средине, јер простор се не мора и не сме деградирати, већ оплемени. На тај начин се пружа могућност развоја екосистема и ловног туризма на трајним основама. Коначно, контролисаним развојем туризма, уз изградњу одговарајућих садржаја, долази до оплемењивања простора. Пред свим учесницима и носиоцима туристичке делатности намеће се јасан захтев да се прилагоде овој развојној стратегији и начину размишљања.

Литература и извори података

- Атанацковић, Љ. (1996): *Ловна основа ловишта „Посавско ловиште – Каракуша“* (01.04.1996-31.03.2006.), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Беуковић, М. и група аутора (2000): *Дугорочни програм развоја ловишта Војводине 2000-2010. године*, Ловачки савез Војводине, Нови Сад.
- Живојиновић, З, Ђеранић, А., Беуковић, М. (2004): *Кодекс ловаца Србије*. Ловачки савез Србије, Београд.
- Јовичић, Д. (1998): *Туризам и животна средина у контексту одрживог развоја*. Докторска дисертација. ПМФ, Институт за географију, Нови Сад.
- Ј. П. „Војводина шуме“ (2004): *Ценовник уловљене дивљачи и услуга у лову у ловној 2004/05. години за стране ловце туристе*, Ј.П. „Војводина шуме“, Нови Сад.
- Марић, Р. (2003): *Ловство, природно-еколошке, економске и организационе основе и функције*, Институт економских наука, Београд.
- Службени гласник РС, број 39, 1993.
- Службени гласник РС, број 56, 1994.
- Службени гласник РС, број 19, 2002. (Наредба о ловостају)
- Станковић, С. (1994): *Туристичка географија*, А.М.И.Р., Београд.